

Kasim Isović, *Sabrani radovi*.

Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine, 2007, 583 str.

Pored tradicionalnih atributa koje sadrže jubilarne proslave godišnjica pojedinih institucija, kao što su pozdravni govori, zahvale i plakete zaluznim saradnicima i onima koji su pomagali doskorašnju i buduću djelatnost, Arhiv Bosne i Hercegovine je u sklopu svečanog obilježavanja 60-te godišnjice rada učinio i korak više koji je po svom ehu dvostruko značajan. Skupljeni na jedno mjesto i objavljeni svi zajedno u jednoj zamašnoj knjizi, sabrani radovi Kasima Isovića na najupečatljiviji način potvrđuju ovoga pasioniranog i tako aktivnog reprezentanta moderne arhivistike, koji je ličnim primjerom pokazao kako se arhiv i arhivski fondovi pretvaraju u žive radionice za naučno istraživanje u procesu stapanja arhivistike i historiografije. I baš iz tih razloga radoznalim istraživačima, ne samo arhivistike Bosne i Hercegovine, pruža se optimalna mogućnost uvida u zbir studija koje se nisu pisale da bi se pričavale, nego da bi se čitale, analizirale, navodile i upotrebljavale kao svojevrsni saobraćajac, pokazujući na buduće pravce istraživanja, i u svakom slučaju olakšale i skratile put istraživačima pojedinih tema.

Heterogena struktura sabranih radova u nizu mekih granica je prikaz široke lepeze interesovanja, talenta, profesionalnosti i rezultata djelovanja Kasima Isovića. Mogućnosti pretumbacija u strukturalnoj selekciji radova Kasima Isovića moguće su, i upravo ta mogućnost dokazuje i pokazuje neodvojivost djelatnosti ljubitelja svega zapisanog, gdje se u jednoj ličnosti stalno stapao arhivist i istoričar, sakupljač i pisac, i baš zbog toga i govorimo o Kasimu Isoviću kao predstavniku moderne arhivistike kod nas. Isovićevi radovi na arhivskim fondovima, talent, akumulirano znanje i istraživačka akribija ubrzo su došli do izražaja. Sublimati *Arhiv Bosne i Hercegovine*, ili *Arhivska služba* su prilog istoriji arhivske struke i arhivskih institucija kod nas, kroz koju, zahvaljujući i djelovanju i inicijativama Kasima Isovića, pušu neki moderni vjetrovi, od mikrofilmovanja arhivskih izvora do objavljivanja arhivske građe. Današnjem istraživaču, kome su svi ti rezultati relativno lako dostupni, mogu poslužiti i kao plastična slika svakodnevnice arhivske službe i prikaz segmenta društvenog djelovanja koji karakteriše jedno vrijeme.

Rezultati ove vrste istraživanja nisu samo u potpunosti zadovoljili potrebe arhivistike i ostali da služe, opet, potrebama samo nekih drugih, nego je i otkrivanje do tada nepoznatog rezultiralo priložima karakteristično sagledanim u procesu, pri čemu su u pojedinim konkretnim pojavama ili ličnostima, bilo da se radi o Novopazarskom sandžaku, ili muftiji Šemsekadiću, ili šematizmu vlasti u Bosni i Hercegovini u vrijeme Zemaljske vlade i Pokrajinske uprave, svaki od ovih fenomena stavljeni u društveni okvir, dokazujući i ovom prilikom i na svoj način da istorija nije samo faktografija iskopana u otkrivenim arhivskim listovima, mehanički zbir društvenih činjenica, kao što ni historiografija nije samo oblik njihove rekonstrukcije. Kako je nekad kazao akademik Nedim Filipović, snaga historičara je u činjenicama, a konkretni istraživač-istoričar tu snagu izvodi iz svoje sposobnosti da ih sagledava u evoluciji koje opet nema bez činjenica. Činjenice su bile svuda oko Kasima Isovića i njegova snaga je upravo i bila u tome što ih nije pohranjivao u prašinu vremena tog i tog fonda, kutije, lista, nego je on upravo i imao tu snagu da ih analizira i spoznaje u njihovoj uzajamnosti od posebnog ka opštem i obrnuto.

Pljevaljski muftija Šemsekadić i okupacija Bosne i Hercegovine, rad koji je ovom knjigom ugledao svjetlo dana i na ovaj način se predstavlja po prvi put čitačkoj javnosti, zatim *Austro-ugarsko zaposjedanje Novopazarskog sandžaka 1879. godine* kao i rad pod naslovom *Organizacija i funkcionisanje vrhovnih registratura u Bosni i Hercegovini u doba austrougarske uprave*, predstavljaju jedan blok već ovdje poredan hronološki, tematski i strukturalno međusobno različitih radova koji, svaki za sebe pojedinačno i zajedno, pripadaju priložima za proučavanje Bosne i Hercegovine datog perioda. Dok je *pljevaljski muftija Šemsekadić* individualizacija opšteg, odnosno uloga i pozicija pojedinca koja personalizira jedan veliki i prelomni događaj spuštajući deskripcije i analize velikih politika, bitaka i slično na mjesto i ulogu i konkretnog čovjeka u tim događajima, kao što je bila okupacija 1878. godine, okupacija Novopazarskog sandžaka rekonstruiše, analizira i sintetizuje istoriju ranijih događanja oko okupacije Bosne i Hercegovine i poredi ih sa događajima u Sandžaku, stanjem, razmišljanjima, koncepcijama otpora, dokazujući vrlo iscrpno sličnosti i razlike tog minijaturnog sadržaja Bosne i Hercegovine samo godinu dana prije. Rezultanta komparativne istorije te tako bliske dvije teritorije jedinstvenih austrougarskih interesa iskazana je u zaključku autora koji uočava da je diferencija u tome što je okupacija Bosne kod svih onih snaga koje su joj se protivile otvorila akutnu političku krizu, dok su sa tom krizom u Novopazarskom sandžaku i otpočele pripreme za oružani otpor okupaciji. Zašto je i rad o vrhovnim registraturama svrstan u ovaj blok, da li mu tu pripada samo hronološki? Taj rad je i, pored ostalog, svojevrsni pokazatelj rezultata događaja koje opisuju prethodna dva rada, on je događaj nakon događaja kao slika koja simbolizira okupacionu upravu i njenu administraci-

ju, kojoj opet i sam autor nepristrasno odaje priznanje uzimajući to, naravno, u obzir i sa pozicija budućih potreba arhivistike i nekog radoznalog istraživača entuzijaste.

Drugi blok hronološki je vezan za prve godine života Bosne i Hercegovine u zajedničkoj državi Kraljevini SHS. Tematski različiti prilozi koji sa radovima *Struktura i funkcionisanje organa državne uprave u Bosni i Hercegovini od 1918. do 1924. godine* i *Pitanje istoriji pozorišta u Sarajevu 1919. godine* kao priložima, na prvi pogled čine po sadržaju potpuno dva različita rada, uprava i vlast sa jedne strane, s druge pozorište, umjetnost, kultura. Ali, to je samo na prvi pogled, treba ih čitati zajedno. Prvi omogućava da se rekonstruiše sistem vlasti u Bosni i Hercegovini postepeno inkorporiran u centralizam nove zajedničke države na principima unutarizma i određene upravne kontrole društvenog života, a drugi ne samo o težnjama, već u ponovljenom pokušaju samo u novim pravnim okvirima, osnivanja jedne tako važne i reprezentativne kulturne institucije. Kakva treba da bude ta institucija, kakav je položaj umjetnosti i umjetnika u novom državnom okviru na novim principima društveno-političkog života? Primjena onih šema, tabela, htijenja i napokon pravne forme koje simboliziraju novu državu, konkretno se vidi u poimanjima pozorišnih umjetnika, glumaca, režisera kao činovnika koje ne samo da plaća kao šematizirane službenike državna vlast, nego treba da imaju i svoje kartone sa unesenim karakteristikama dobrih ili loših radnika i kakvih-takvih državljana-podanika. Zato ako se pročita prvi razumije se i drugi, koji je primjena onih principa na kojima se etički i funkcionalno uspostavljala i organizirala vlast u kraljevskoj državi, pa i u Bosni i Hercegovini. Ako prvi govori o nestajanju bosanskohercegovačke posebnosti u upravno teritorijalnom pogledu i njenoj punoj centralizaciji u Kraljevini SHS sa centrom u Beogradu, onda drugi preko umjetnosti i kulturnog organizovanja plastično pokazuje praktičnu primjenu principa te vlasti po kojoj i pozorište u Sarajevu treba da bude samo ispostava onoga u Beogradu.

Od istoričara ka arhivisti i obrnuto, ne treba izostaviti i prikaze časopisa i pojedinih djela, posebno više *Priloga* Instituta za istoriju, gdje Kasim Iović, čak kada ne prelazi razinu prostog predstavljanja pojedinih sadržaja, uvijek i dosljedno brani historiografiju od loše, nepotpune i pogrešne upotrebe arhiva, kao i što uvijek brani i zastupa stanovišta jednog preciznog, pasioniranog arhiviste. ■

Seka Brkljača